Litteraturöversikt

TITEL:
The Guns at Last Light: The War in Western Europe, 1944–1945
FÖRFATTARE:
Rick Atkinson
FÖRLAG:
Henry Holt and Company, Abacus paperback, 2015

Bättre sent än aldrig en anmälan av Rick Atkinsons *The Guns at Last Light* om kampen i Europa under andra världskriget fram till Tysklands totala nederlag i maj 1945. Med den fullbordade författaren sin ”Liberation Triology”, med de två tidigare volymerna *An Army at Dawn* (2002) och *The Day of Battle* (2007), om den amerikansk armén i sitt största krig sedan inbördeskriget drygt två generationer tidigare.

Bakom böckerna låg fjorton års arbete av en nyhetsreporter som med sitt engagemang i andra världskriget övergick till att blir militärhistoriker på heltid, alltså ingen disputerad forskare men med en sådans ambition att på både bredden och djupet täcka centrala delar av vår tids mest titaniska skede. Några nyheter erbjuder han inte – akademiens ledamöter känner nog till rivaliteten mellan amerikanare och britter, Montgomery som Eisenhowers huvudvärk och dennes begränsade operativa talang men desto större förmåga att hålla samman en koalition. Men med mer än fyrtio års perspektiv visar författaren en berömvärd förmåga till mer avvägda analyser än de som försökte närmare efter händelseförloppet.

Vilka mödor en världsmakt hade att bygga och underhålla en enorm krigsorganisation från blygsam början tecknas här mer intensivt än vad tidigare skildrare förmått. Läsvärt!

TITEL:
Victorious Century: The United Kingdom,1800–1906
FÖRFATTARE:
David Cannadine
FÖRLAG:
Allen Lane, 2017, Penguin, 2018

Boken om britterna i rollen av världens dynamo är historia när den är som bäst. Att i ett band, lite mer än 500 sidor, fånga hundra år av en stormakts framåtskridande, storpolitiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt, är svårt och kräver sin skildrare. Recensenter berömmer författaren, en ansedd historiker, för att stå på toppen av sitt kall. Bland alla lovord som boken har inhöstat sticker likafullt kritik ut för att de ekonomiska och sociala aspekterna försummats – något som känns högst orättvist. I en på en gång ledig och pregnant stil försummas varken drottning Victoria, Peel, Palmerston, Disraeli, Gladstone, 1851 års världsutställning, de politiska reformerna 1832 och 1867 eller ett ständigt Irlandsproblem

Man följer med viss häpnad hur Storbritannien från 1800 till 1906 utvecklas från en bland andra stormakter till en industriellt, poliskt och maritimt ensam världsmakt, mot slutet med sin kol, sitt stål och textil ändå förbisprungen, detta samtidigt som så mycket släpar efter i samhället. Storheten speglas i litteraturen och i tidningspressen.

Med tiden börjar allt fler britter känna sig som tidens ledare, medan maktens utövare både trevar om lösningar och besväras av kraven på ett fungerande imperium.

Boken har några år på nacken men försvarar väl sin plats att bli bekant inom akademien.

TITEL:
The Gun, the Ship, and the Pen
FÖRFATTARE:
Linda Colley
FÖRLAG:
Liveright Paperback, New York 2022

En stimulerande berättelse om tillkomsten av våra mestadels skrivna författningar. Globalt visar författaren här, inte som man i allmänhet tänker sig resultatet av filosofers ansträngningar på kammaren utan långt mer förknippade med omkastningar i militärt våld och krig, hur ofta omskakande begrepp har växt fram från 1750-talet. Inledningen hämtas här från Haiti med de svarta invånarnas revolt mot slaveri till år av självständighet och egen makt.

Vad som närmast följer erinrar om vikten av att några av upplysningstidens självhärskare tar intryck av en ny tids idéer med Katarina den stora, Fredriks den store och vår egen Gustav III i spetsen, en trio som inom sin egen maktsfär och väpnade grannpolitik nalkas frågor om undersåtars medinflytande och välbefinnande. Napoleon Bonapartes roll står förstås ännu mer fram. Men fortsättningen tecknar hur medryckande idéer sprids från det amerikanska inbördeskriget, Indiens sepoysuppror, Japans uppstigande till en modern, väpnat framgångsrik militärmakt, både till lands och sjöss; vad författaren kallar hybrid kamp. Stalin får sitt.

Starka impulser kommer från Storbritannien som inte ens har en skriven grundlag. Men för alla andra gäller det skrivna ordet, kvar även där de misslyckats. Dess styrka löper jämsides med slagfältets allt blodigare resultat, här en tankeväckande koppling.

TITEL:
G-Man: J. Edgar Hoover and the Making of the American Century
FÖRFATTARE:
Beverly Gage
FÖRLAG:
Penguin Books, USA 2022

Om J Edgar Hoover hade låtit pensio nera sig 1959, då han hade åldern inne, skulle han behållit rollen som populär och respekterad ämbetsman; i de flesta amerikanares ögon en hjälte. Nu fortsatte han för att komma att ses som en skurk, kanske den i tiden mest illa omtyckt för sitt okontrollerade maktmissbruk och djupa rasism. Kring hans långa karriär 1924–1972 som chef för FBI har en amerikansk historiker skrivit den första biografin på länge, 800 sidor för att ringa in personen som en amerikansk förgrundsfigur med vad han värderade, kämpade för, tolererade, och vägrade att se. Religiositet hörde till bilden.

Det FBI han vid 31 års ålder blev chef för, som spelade en tämligen blygsam roll som övervakare av att federala lagar följdes, förvandlade han med sin ambition av vetenskaplig brottsbekämpning till något han måste blundat för. Av hans idealtyp av vita gentleman blev hårdskjutande ordningsmän som kom att hantera allt från spionage och sabotage, lynchningar, organiserad brottslighet. Själv ogift var han sårbar för antydningar om sin sexualitet men drog sig med tiden inte för att använda sin organisation till att med alla medel göra intrång i andras liv; värst kanske i Martin Luther Kings fall.

Han hade oftast stöd uppifrån, med sydstatsfördomar mot svarta i sin miljö värd att studeras.

Hon är inte nära fronten – det är inga korrespondenter får vi veta – men kan kriget som få.

TITEL:
Medan kriget pågår finns ingen försoning: Texter om Ryssland och Ukraina 2022–2024
FÖRFATTARE:
Anna-Lena Laurén
FÖRLAG:
Norstedts, Stockholm 2025

Hon kom till *Dagens Nyheter* 2016 och visade från första stund sin förmåga att förena rollen som nyhetsrapportör med det personliga. Såg det som många missade; för tidningens läsare något av en ny Jolo med legendarens blick för det lilla i det stora. Var hon hamnar, griper sig Anna-Lena Laurén till synes självklart an nya uppgifter. Nekad visum lämnade hon vänner och stall i S:t Petersburg för att återkomma, nu till Ukrainas huvudstad Kiev, på plats för Europas första grymma storkrig för att i dessa dagar återfinnas i Berlin som tidningens Tysklandskorrespondent med snabba slutsatser, nu om Europas största kulturland.

När hon nu i en rapportbok gör en första sammanfattning om sina erfarenheter av Ryssland och Ukraina tar hon i sitt förord ut svängarna om det senare som omöjligt att disciplinera, bara delvis mobiliserat på grund av ett postsovjetiskt arv och president Zelenskyjs rädsla att göra sig impopulär, ett land i saknad av statsmän. Ryssland eller rättare sagt ryssarna, får framför allt sitt i fem nyskrivna korta kapitel. Uppenbart bland vänner som hon lämnat efter sig finner hon ett folk som möter kriget med kallsinne, förströtт i sin syn på det, en stormakt som inte ens börjat granska sitt förflutna bland grannar. Nej, skuld finns inte att hoppas på.

TITEL:
Where have all the Democrats Gone? The Soul of the Party in the Age of Extremes
FÖRFATTARE:
John B Judis, Ruy Teixeira
FÖRLAG:
Henry Holt and Company, New York 2023

USA:s demokratiska parti driver inte längre samhällsutvecklingen. Vart har alla demokrater gått? frågar författarna, och svarar att industriarbetarna som under Roosevelts tid med sin kamp mot de rika och mäktiga var kärngrupp i hans ”New Deal”, har övergett partiet. Dess värderingar i radikal riktning, burna av andra yrkesgrupper, lockar dem inte. De går till republikanerna och inte till dess gamla maktdelningspolitiker utan till dem som skrämmer så många i bisarr tilltro till Donald Trump med hans näsa för vart vinden kan fås att blåsa.

Man behöver inte köpa idéerna om var skulden ligger hos författarparet som 2002 trodde på att demokraterna kunde hålla samman arbetare och vita manschett-jobbare när de skrev boken *The Emerging Democratic Majority*, men i sin nya bok skriver de övertygande om tre presidenter, Clinton, Obama och Biden, som oförmögna att hålla borta storkapitalets påtryckargrupper från sina egna reformansatser och dessvärre snarast bidragande till den gapande klyftan i amerikansk politik, The Great Divide, som får oss att misströsta om USA.

Boken slutar i alla fall i tron på att demokraterna ska återfinna sin styrka – och själ. Landet behöver dem, med deras brister, för

handel, marknader, ras, integration, kvinnors utsikter, liberal ekonomi, försonande kulturpolitik och deras förutsättningar att möta utmaningarna.

TITEL:
Hitlers väg till makten: Weimarrepubliken från demokrati till diktatur
FÖRFATTARE:
Erik Åsard
FÖRLAG:
Historiska Media, Scandbook AB, Falun 2025

Erik Åsard är väletablerad som USA-kännare och kritiker av Donald Trump. Här har han återvänt till Tysklands ödesveckor i januari 1933 med en insiktsfull betraktelse av hur, med Adolf Hitler i ledningen, en grupp gangstrar kunde ta makten i en kulturnation som den tyska. Ämnet har förvisso beträtts av många före honom, men han ger det fart och spänst genom att aktivera läsaren och ställa denne inför en rad kontrafaktiska frågor.

Det är en teknik som på senare år vunnit inträde i även seriös historieskrivning. Konsten ligger i att inte driva leken för långt. Författaren följer inte till exempel Yaleforskaren Henry Ashby Turner jr, som i *Hitler's Thirty Days to Power* (1996) låter ärkekonspiratören Kurt von Schleicher förkomma Hitler med en militärregim som därmed förhindrar allt det elände vi förknippar med förloppet av andra världskriget. I Åsards version faller allt detta med Schleichers oförmåga att hantera krisen klokt.

När det gäller den största av gåtor, hur Hitler ur underläge nådde makten, läggs här skulden på ett antal samvetslösa individer som trodde att de kunde tämja Hitler. Läs med behållning i dessa Trump-tider.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.